

افغانستان آزاد – آزاد افغانستان

AA-AA

چو کشور نباشد تن من مباد بدین بوم و بر زنده یک تن مباد
همه سر به سر تن به کشتن دهیم از آن به که کشور به دشمن دهیم

www.afgazad.com

afgazad@gmail.com

Vanguard Woman

زن پیشواز

گفتوگو با: سولماز بهرنگ

به کوشش: پریسا یگانه

۱۰ مارچ ۲۰۱۳

جنبش زنان در ترکیه

بر سر دو راهی فمینیسم بورژوائی یا رهائی انقلابی زنان

*شروع جنبش زنان در ترکیه به چه تاریخی بازمی‌گردد؟

ریشه جنبش زنان ترکیه به اواخر عثمانی بازمی‌گردد. زنانی از خانواده‌های روشن‌فکر و بورژوا ابتداء با روزنامه‌نگاری و نویسندگی فعالیت خود را آغاز نمودند. به طور کل روزنامه‌نگاری فعالیتی بود که روشن‌فکران سعی می‌کردند از این طریق صدای خود را به توده مردم برسانند. آغاز به کار نشریات و روزنامه‌های غیررسمی نقطه عطفی در جنبش سیاسی است.

اولین بار زنان صدای خود را از طریق روزنامه ترقی به گوش جامعه رساندند؛ آن‌ها نامه‌های خود را که اغلب شامل نقد اجتماعی بود به این روزنامه ارسال می‌کردند. در یکی از این نامه‌ها زنی که خواندن و نوشتن بلد نبود می‌گوید که به کمک کسی این نامه را نوشته است و از قانون چندهمسری انتقاد می‌کند.

در واقع جنبش زنان در آن زمان شامل بخش مطبوعاتی و قسمت متشکل جنبش اعم از سازمان‌ها و انجمن‌ها می‌شد. اولین نشریه زنان توسط روزنامه ترقی به نام ترقی مقدرات منتشر شد. در این نشریه راجع به جنبش فمینیستی در غرب اطلاع‌رسانی و بر لزوم آموزش زنان تأکید می‌شد. پس از تشکیل حکومت مشروطه دوم در عثمانی شمار نشریات، روزنامه‌ها و نویسندگانی زن افزایش یافت. انجمن «مدافع حقوق نسوان عثمانی» از مهم‌ترین سازمان‌هایی بود که در سال ۱۹۱۳ توسط زنانی از قومیت‌ها و مذاهب مختلف شکل گرفت. این انجمن در زمینه حق طلاق برای زنان، لغو چندهمسری، نقد نهاد خانواده حق تحصیل و نحوه پوشش زنان فعالیت می‌کرد. بعد از مشروطه دوم حقوق سیاسی زنان در نشریات و اعتراضات مطرح بود. پس از جنگ جهانی اول و فروپاشی عثمانی دولت-ملت ترکیه تشکیل شد. حق رأی از سال ۱۹۱۹ مطرح شد و در سال ۱۹۲۳ «حزب خلق زنان» را با هدف بهبود شرایط زنان در ساحت‌های اقتصادی سیاسی و اجتماعی تشکیل دادند. اما پس از تشکیل دولت جدید این حزب به رسمیت شناخته نشد و در قالب انجمن به کار خود ادامه داد. این انجمن در سال ۱۹۲۷ تحت فشارهای دولت و افکار عمومی مجبور به عقب‌نشینی از مطالبات خود گشت. طی سال‌های ۱۹۳۰ تا ۱۹۳۴ زنان برخی حقوق سیاسی خود نظیر

شرکت در انتخابات و حق رأی را به دست آوردند. در مجلس ۱۹۳۵، زنان ۱۸ نماینده داشتند. در همان سال کنگره جهانی فمینیست‌ها در ترکیه تشکیل شد. در این کنگره جنبش زنان ترک بدون اجازه مجلس در اولین بحث موضوع صلح را مطرح کرد. پس از این اتفاق به این بهانه که زنان ترک حقوق خود را به دست آوردند این انجمن را تعطیل کردند. بعد از این تاریخ جنبش زنان خاموش گشت. اواخر دهه ۶۰ جنبش دانش‌جوئی و کمونیستی مطرح شد و زنان نقش فعالی در آن ایفاء کردند. در ۱۹۷۱ کودتائی علیه کمونیست‌ها صورت گرفت اما در اواسط دهه ۷۰ جنبش کمونیستی این‌بار با پیوستن طبقه کارگر و خلق کرد قدرت گرفت و آغاز به مبارزه مسلحانه نمود. در جنبش کمونیستی این دهه زنان مبارز چپ با هویت مستقل خود متشکل شدند. شکل‌گیری انجمن زنان مترقی در ۱۹۷۵ و تشکیل انجمن‌های زنان انقلابی در مناطق مختلف ترکیه در سال ۱۹۷۸ نمونه‌ای از این فعالیت‌های سازمان‌یافته هستند. اهداف این انجمن‌ها متشکل کردن زنان طبقه کارگر و دهقان، مبارزه ضد فاشیسم، اسلام‌گرایی، امپریالیسم، دست‌مزد برابر برای کار یکسان، برابری در قوانین، تسهیل دسترسی به آموزش و فرصت‌های کاری بود. در سال ۱۹۸۰ کودتائی با حمایت کشورهای امپریالیستی صورت گرفت، جامعه را در سرکوب و خفقان فروبرد و جنبش کمونیستی تحت شکنجه و کشتار شدید از بین رفت. بعد از کودتا جنبش کمونیستی و مبارزه طبقاتی نه تنها در ترکیه بلکه در کل دنیا رو به اضمحلال رفت و در تمام دنیا از جمله ترکیه سیاست‌های هویتی وارد گفتمان سیاسی مطرح شد. جنبش فمینیستی بلافاصله پس از کودتای ۱۲ سپتامبر ۱۹۸۰ یعنی زمانی که چپ کاملاً سرکوب شده و به هیچ جنبش رادیکال فرصت فعالیت داده نمی‌شد، آغاز به کار کرد. از آنجا که این جنبش در چنین فضائی با نقد ایدئولوژی و پراتیک کمونیسم فعالیت خود را شروع کرده بود و قشر متوسط و بالای جامعه در آن حضور داشتند با انتقاد شدید بازماندگان کمونیست دهه ۸۰ مواجه گشت. این جنبش فمینیستی جدید نتیجه یک موج بین‌المللی بود که هویت‌های جمعی مانند زن یا همجنس‌گرایی را جایگزین مفهوم طبقه می‌کرد و تا کنون تأثیری فزاینده در گفتمان سیاسی فمینیسم در ترکیه داشته است.

*** فعالیت‌هایی که این جنبش فمینیستی تا کنون داشته در چه راستائی بوده است؟**

به طور کل از ۱۹۸۵ تا آخر دهه ۹۰ تمرکز جنبش فمینیستی ترکیه بر اصلاح قانون مدنی بود. اولین فعالیت جنبش فمینیستی به رهبری زنان اکادمیسین و کسانی که تحصیل کرده خارج از کشور بودند شروع شد که کنفرانس‌های در مورد مشکلات زنان با بحث‌های اکادمیک تحت نظارت پولیس برگزار می‌کردند. تا سال ۱۹۸۶ فعالیت تنها به ترجمه آثار نظری غرب و نویسندگی در نشریات محدود بود. از ۱۹۸۶ به بعد جنبش فمینیستی همراه با کار تئوریک به سمت فعالیت در کمپین‌ها رفت. زنان کمپینی را ایجاد کردند تا با جمع‌آوری ۴۰۰۰ امضاء دولت ترکیه را مجبور به اجرای «کنوانسیون امحای کلیه اشکال تبعیض علیه زنان» CEDAW (که مورد پذیرش سازمان ملل متحد قرار گرفته بود) نمایند. پس از این کمپین در ۱۹۸۷ سازمان غیر دولتی «زنان علیه تبعیض» تشکیل شد و در همین سال راهپیمائی‌ها علیه خشونت خانگی با هدف ایجاد خانه‌های امن در استامبول آغاز شد و در نهایت موفق به تشکیل این خانه‌ها نیز شدند.

در سال ۱۹۸۷ و ۱۹۸۸ اولین نشریه‌های فمینیستی مانند «فمینیست» مربوط به فمینیست رادیکال‌ها و دیگری به نام «کاکتوس» که نشریه‌ای سوسیال فمینیسم بود به چاپ رسید. در ۱۹۸۹ کمپینی تحت نام «سوزن بنفش» ضد آزار جنسی تشکیل شد. اعضای این کمپین سوزن‌هایی با پایون بنفش را در خیابان‌ها بین زنان پخش می‌کردند تا

هنگامی که مورد آزار جنسی قرار گرفتند از آن استفاده کنند. این کمپین در تاریخ جنبش فمینیستی ترکیه تنها کمپینی است که در شهرهای بزرگ تأثیرگذار بود.

در ۱۹۹۰ وزارت زنان تشکیل شد و سازمان‌ها را تشویق نمود که تحت نام این وزارت فعالیت نمایند. این امر سبب شد تا حد زیادی تشکیلات زنان استقلال خود را از دست داده و به سمت فمینیسم لیبرال گرایش یابند.

در سال ۲۰۰۲ با روی کار آمدن حزب عدالت و توسعه (AKP) که ایدئولوژی خود را به صورت اسلام معتدل بیان می‌کند و در سیاست‌های اقتصادی نئولیبرال است مرحله جدیدی برای همه جنبش‌های سیاسی ترکیه از جمله جنبش فمینیستی آغاز گشت. آمارهای رسمی دولت ترکیه نشان می‌دهد خشونت علیه زنان و قتل ناموسی شدیداً افزایش یافته است اما در همان سال جنبش فمینیستی ترکیه که عملاً لیبرال است توانست به دست‌آوردهای محدود قانونی برسد و این امر سبب پسو شدن آن گشت. به عنوان مثال در نتیجه فعالیت پلات فرمی که ۲۷ سازمان زنان تشکیل داده بودند قوانینی که رئیس خانواده را مرد اعلام می‌نمود و زن را مجبور می‌کرد پس از ازدواج فامیل شوهر خود را بگیرد تغییر کرد. اما پس از همه‌پرسی ۲۰۱۲ که AKP از طریق آن اقتدار خود را تقویت نمود وزارت زنان تعطیل شده و جای خود را به وزارت خانواده و سیاست‌های اجتماعی داد.

از اواخر دهه ۸۰ تا کنون جنبش زنان به طور کل بر ۳ موضوع متمرکز است:

الف. کار تئوریک و ایجاد رشته مطالعات زنان در دانشگاه‌ها

ب. ایجاد خانه‌های امن. که این مطالبات در مورد کیفیت و کمیت این خانه‌ها ادامه دارد.

ج. تغییر قوانین.

* مسائل مؤثر بر مسیر فعالیت سیاسی فمینیست‌ها کدامند؟

تأثیرگذارترین مسأله بر تمامی جنبش‌های ترکیه مسأله کُرد و جنگ در کردستان است. به ویژه تجاوزهایی که در منطقه کردستان علیه زندانیان سیاسی زن در دهه ۹۰ صورت گرفت (با در نظر گرفتن جمعیت زیاد کردها در استانبول که مرکز سیاسی ترکیه است) مسأله زنان کرد را تبدیل به نقطه‌ای تعیین کننده در سیاست‌های جنبش فمینیستی ترکیه کرد. در همان دهه قدرت‌گیری شدید جنبش اسلام‌گرا و فعالیت زنان اسلام‌گرا برای گرفتن حق حجاب در دانشگاه‌ها و ادارات دولتی (که پس از حاکمیت AKP این حق را به دست آوردند) سبب مطرح شدن فمینیسم اسلامی شد. در نتیجه جنبش زنان ترکیه چهره‌ای پست‌مدرنیستی به خود گرفت که طرفدار کثرت‌گرایی بوده و سیاست خود را با خورده هویت‌ها به پیش می‌برد.

* در مورد زنان کُرد چه‌طور؟ آیا می‌توان از جنبش مستقل زنان کُرد سخن گفت؟

جنبش کُرد پس از ۱۹۹۹ با دست‌گیری اوجالان رهبر پ.ک.ک سیاست و ایدئولوژی خود را تغییر داد و اکنون نه تنها در رابطه با فمینیسم بلکه در رابطه با مسأله ملی نیز دیدگاهی پست‌مدرنیسم دارد. در حالی که زنان کرد نقش تعیین‌کننده‌ای هم در جنبش کرد و هم در جنبش فمینیستی دارند و تغییرات بسیاری در سیاست‌های جنبش و جامعه کرد در زمینه زنان ایجاد کردند اما نمی‌توان از جنبش مستقل زنان کُرد سخن گفت. به عنوان مثال بزرگترین راهپیمایی‌های ۸ مارچ در شهرهای کردنشین است اما شعاری که در این تظاهرات می‌دهند «رود بر اوجالان که زن را آفریده» است.

* نقاط ضعف جنبش زنان ترکیه کدامند؟

- محدود بودن فعالیت ها به کلان شهرها مانند آنکارا، استانبول و ازمیر. اکتفاء به اکادمی و ارتباط با قشر بالا که با اکادمی در ارتباط است در نتیجه جدائی از توده ها.
- در مطالبات خود خواسته هائی رادیکال را دنبال نمی کنند و حتی در بین سوسیال فمینیست ها نیز که اغلب اکادمیسین و بورژوا هستند مسأله طبقه را در نظر نگرفته و زنان را یکسان می بینند. سیاست کلی در این جنبش همسو با پست مدرنیسم و به ضد مارکسیسم است.
- در نتیجه جدا بودن از توده ها و عدم شناخت از جامعه درک درستی از ریشه ستم بر زنان مانند قدرت گیری اسلام سیاسی، فقر و ساختار طبقاتی جامعه ندارند و در سیاست های شان نه تنها با این مسائل به مقابله بر نمی خیزند که عملاً با استدلال کثرت گرایی به قدرت گیری اسلام سیاسی کمک کردند. به عنوان مثال در سال ۲۰۰۷ که AKP نماینده اسلام سیاسی در ترکیه در حال قدرت گیری بود ۵ زن نویسنده فمینیست سرشناس عکس با حجاب خود را به نام همبستگی با خواهران محببه علیه تبعیض در یک روزنامه اسلام گرا منتشر کردند. از جمله این فمینیست ها خانم «اولکو اوزاکین» صاحب امتیاز معروفترین نشریه فمینیستی ترکیه به نام «آمارگی» و خانم «پینار سلک» فارغ التحصیل جامعه شناسی که این روزها با حکم حبس ابد معروف شده است.

* نظرتان درباره اعتراضات اخیر زنان در مورد مسأله سقط جنین و خشونت چیست؟

راهپیمائی ها و تظاهراتی که در سال ۲۰۱۲ علیه سخنان نخست وزیر و مسئولین و طرح های تغییر قانون سقط جنین صورت گرفت از این نظر که پس از ده ها سال برای اولین بار تعداد زیادی از زنان احساس همبستگی کرده و به خیابان ها آمدند اهمیت داشت اما مانند بسیاری از جنبش های سیاسی ترکیه به ویژه اعتراضات جنبش دانش جوئی شعله ای بود که با احساسات برافروخته شد، با آگاهی توأم نگشت و به سرعت رو به خاموش رفت. این اعتراضات نه تنها بی نتیجه ماند بلکه اردوان در سخنانش بر گفته خود مبنی بر به دنیا آوردن ۳ بچه تأکید کرده و این بار بیان کرد که زنان باید حداقل ۴ فرزند به دنیا آورند. بعدها مشخص شد که سقط جنین بسیار دشوار شده است و اغلب پزشکان این کار را بدون بی حسی انجام می دهند. در نتیجه این اعتراضات به بهبود وضعیت سقط جنین در ترکیه کمکی نکرد و حکومت نیز از این ضعف ایدئولوژیک و تاکتیکی جنبش سود جست. به علاوه شرکت در این اعتراضات گسترده و بی نتیجه ماندن آن سبب سرخوردگی سیاسی می گردد.

همان گونه که پیش تر اشاره کردم مسأله خشونت علیه زنان تا کنون یکی از فاکتورهای اصلی مبارزه در جنبش زنان بود. خشونت علیه زنان در ترکیه بسیار رایج است، در حاکمیت AKP ۱۴ برابر افزایش یافته است و انواع تجاوز، خشونت لفظی، خشونت دولتی، زن کشی از نمونه های بارز آن اند. در این شرایط زنان ترکیه به طور گسترده از کمپین برخاستن یک میلیونی استقبال نمودند. جالب این جا است که زنان حتی در شهرستان های کوچک که جنبش زنان در آن فعال نیست نیز با رقص خود در خیابان در این کمپین شرکت کردند. مسأله این است که رقص به عنوان شیوه ای برای مبارزه نیاز به هزینه دادن و چارچوب ایدئولوژیک مشخصی ندارد و در فضای کنونی ترکیه که حتی یک شعار دادن می تواند سبب دستگیری و مواجه شدن با خشونت پولیس شود، در عین حال جامعه خصوصاً زنان از شرایط کنونی ناراضی هستند؛ جای تعجب ندارد که از این کمپین این گونه استقبال شود. رقص وکلای زن در مجلس برای نشان دادن حمایت خود به وضوح نشان می دهد که این کمپین چقدر از واقعیت سیاسی کشور دور است

و برای حاکمیت بی‌خطر می‌باشد. اکنون در ترکیه زنان در حالی در خیابان‌ها علیه خشونت می‌رقصند که روزانه ۵ زن به قتل می‌رسد.

* با وجود تمام این نقدها آیا تشکیلاتی هستند که در مسیر رهائی زنان قدم بردارند؟

جنبش فمینیست‌های ترکیه فرزند یک سرخوردگی تاریخی به نام کودتای دهه ۸۰ است در حالی که رهائی زنان آرمانی است که کمونیست‌های انقلابی ترکیه نیز برای آن اهمیت بسیار قائل‌اند. آن‌ها در حالی که جنبش فمینیستی را از نظر طبقاتی بورژوائی قلمداد می‌کنند اما رهائی زن را تنها راه رسیدن به برابری اجتماعی دانسته و هر سال در ۸ مارچ با پرچم‌های سرخ خود شرکت می‌کنند. البته تعداد مارکسیست‌های انقلابی در مقایسه با پست‌مارکسیست‌ها و چپ‌های پست‌مدرن و لیبرال بسیار کم است. اخیراً چند عضو یکی از گروه‌های مارکسیست-لنینیستی به نام پرچم سرخ در حال پخش اعلامیه دعوت به کنفرانس زنان انقلابی در بین کارگران زن یک کارخانه دست‌گیر شدند. این در حالی است که فمینیست‌ها برای فعالیت خود هیچ‌گاه دست‌گیر نشده و خطری برای حکومت تلقی نمی‌شوند. این اتفاق نشان‌دهنده تفاوت سیاست و عملکرد مارکسیست‌ها با فمینیست‌هایی است که کارشان به اکادمی و قشر بورژوائی محدود است. به نظر من فعالیت‌هایی که مارکسیست‌ها بین کارگران زن انجام داده و برای آن هزینه می‌دهند می‌تواند تبدیل به آلترناتیو امیدوارکننده‌ای در جهت رهائی زنان شود.

*سپاس از شما رفیق سولماز گرامی که وقتتان را در اختیار ما گذاشتید.

۲۳ فبروری ۲۰۱۲

در همین موارد به منابع زیر می‌توانید مراجعه کنید:

<http://www.kizilbayrak.net/rss/arsiv/2013/01/27/artikel/170/kurultay-cagris-4.html>

<http://yenisafak.com.tr/gundem-haber/yasaga-karsi-dayanisma-fotografi-02.04.2007-38400>

<http://www.soldefter.com/2013/01/08/kurtaj-yasasi-narkozsuz-uygulaniyor/>